

SÚDNA APLIKÁCIA ZÁKONA NA OCHRANU REPUBLIKY DO VYPUKNUTIA VŠEOBECNEJ HOSPODÁRSKEJ KRÍZY NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

Peter Mosný

Vyhlásením československého štátu 28. októbra 1918 zvíťazila buržoázno-demokratická koncepcia usporiadania vnútorných celospoločenských, a v ich rámci aj sociálnych problémov tohto nástupníckeho štátneho útvaru. Legislatívnym výrazom stabilizácie mocensko-triednych pomerov sa stáva prijatie Ústavy predmnichovskej ČSR — ústavného zákona č. 121/1920 Zb. z. a n. Jej jednotlivé ustanovenia v celom komplexe predstavovali dôsledné upevnenie moci buržoázie, čomu veľmi výrazne v politickej rovine napomohli aj následné výsledky decembrových udalostí z roku 1920.

Zvlášť citeľne sa to prejavovalo v oblasti zakotvenia základných občianskych práv a slobôd. Právo občanov na slobodné zhromažďovanie, spolčovanie, na slobodný prejav mienky slovom, písmom a tlačou, osobná sloboda, domová sloboda, sloboda vyučovania a vyznania a podobne boli formálno-právne zakotvené v piatej hlave ústavy. To ale neznamenal, a praktické upotrebenie to jednoznačne dokumentovalo, že tieto oprávnenia patrili rovnako všetkým, vždy na základe jednotnej aplikácie ich obsahu. Kvalita ich uplatňovania bola poznačená niekoľkými faktormi.

Dôkazom toho, že už v Ústave z roku 1920 nešlo o také zakotvenie práv a slobôd, ktoré i v deklaratórnej podobe bolo nemožné reálne zabezpečiť, podávala samotná piata hlava ústavy. Vládnuca česká i slovenská buržoázia pokladala za nevyhnutné napríklad v § 113 odst. 3 ústavného zákona č. 121/1920 Zb. z. a n. výslovne uviesť, že obyčajným zákonom je možné zaviesť obmedzenia hlavne pre zhromažďovanie mimo budovy ... za vojny alebo vtedy, ak by vypukli vo vnútri štátu udalosti ohrozujúce zvýšenou mierou republikánsku štátnu formu, ústavu alebo verejný klud a poriadok¹⁾. Táto ústavne predpokladaná široko koncipovaná možnosť ipso facto nemohla garantovať ani v rovine právnej normy najvyššej právnej sily to, čo v predchádzajúcich ustanoveniach obsahovala, čím v plnom rozsahu vylučovala záväzné ustanovenia, z ktorých vznikla.

¹⁾ Citované podľa F. Sivák, J. Klimko: Dokumenty k dejinám štátu a práva na území ČSSR, RUK, Bratislava 1974, str. 81.

Z toho vyplýval aj ďalší faktor. Ako mohli byť občianske práva a slobody zaručené, pokiaľ ich konečná úprava bola zverená obyčajným zákonom, ktoré ústavne zakotvenou následnou legislatívnou praxou sa tak zákonite a prirodzene museli dostávať, a dostávali sa, do rozporu s ustanoveniami právnej normy najvyššej právnej sily, tj. ústavy?

Na nie poslednom mieste je treba vidieť možnosti ich faktického výkonu. Absenciu ich materiálneho zabezpečenia umožňovali jestvujúce a upevňujúce sa kapitalistické výrobné vzťahy. V ich rámci široké masy pracujúcich, a to bola prevažná väčšina obyvateľstva, nemali vinou existujúceho statu quo ante, v triedno-mocenských dispozíciách prevahy buržoázie pre to potrebné ekonomické predpoklady. Zákonné medze proklamácie i realizácie všetkých základných občianskych práv a slobôd určovala vládnuca trieda — buržoázia — tak, aby právny poriadok zabezpečoval jej nadvládu aj pro futuro.

Hoci Ústava z roku 1920 zakotvovala buržoázno-demokratické štátne zriadenie, svojimi širokými formuláciami vymedzenia základných občianskych práv a slobôd umožňovala realizovať v dobe čo aj potenciálneho ohrozenia panstva vládnucej buržoázie perzekučné opatrenia, pretože aj „... najdemokratickejšia buržoázna republika nie je nič iné, než mašinéria na potláčanie robotníckej triedy buržoáziou, pracujúcich máš hŕstkou kapitalistov“.²⁾ Tomu napomáhalo aj prijatie takých následných právnych noriem, ktoré ďalším „rozpracovávaním“ v ústave zakotvených občianskych práv a slobôd a ich aplikáciou bezprostredne prevádzali súdnu, policajnú či administratívnu perzekúciu revolučného robotníckeho hnutia vedeného KSC. K jednej z nich patril aj zákon č. 50/1923 Zb. z. a n., nazvaný Zákon na ochranu republiky.³⁾

Pokiaľ hovoríme, že počas trvania celej predmníchovskej republiky realizovaním čechoslovakistických teórií vládnucou buržoáziou dochádzalo k národnostnému, politickému a hospodárskemu útlaku Slovenska, je nutné zdôrazniť, že jeho časť — východné Slovensko — bola týmto postupom postihnutá najviac aj sociálne. Bolo preto zákonité, že revolučné robotnícke hnutie vedené Komunistickou stranou Československa, podnietované stále živým odkazom prvého pokusu o nastolenie diktatúry proletariátu na našom území, svojimi prejavmi a intenzitou revolučného zápasu patrilo na východnom Slovensku k najaktívnejším. Na strane druhej adekvátne tomu zodpovedali aj zásahy brachiálnej štátnej moci.

Vyhranené triedne perzekučné postoje sa prejavili aj v súdnictve. Aplikácia právnych noriem, a predovšetkým zákona na ochranu republiky, bola toho nezvratným dôkazom.

²⁾ V. I. Lenin: Spisy, zv. 28, Bratislava 1954, str. 418.

³⁾ Pozri bližšie: J. Houser, „K dejinám teroristického zákona na ochranu republiky“, Právnik, č. 8, 1953, str. 499—512; L. Bianchi: Súdna perzekúcia robotníckeho hnutia na Slovensku podľa zákona na ochranu republiky, Bratislava 1955; L. Bianchi: „Formy súdnej perzekúcie robotníckeho hnutia na Slovensku v rokoch 1918—1938“, Právnické štúdie, č. 1, 1957.

Náznaky spôsobov následnej perzekučnej aplikácie zákona na ochranu republiky sa prejavovali aj v metódach reagentie mocenských orgánov v čase prerokovávania jeho návrhu. Sédria v Košiciach dňa 27. marca 1923 nariadila svojim rozhodnutím na základe § 493 Trestného poriadku a § 24 odst. 3 zák. č. 14/1914 zabavenie a zničenie komunistického časopisu Munkás zo dňa 23. marca 1923 pre článok „Az Internacionale a rendtörvény ellen“ (Internacionála proti zákonu o poriadku) pre nasledovné myšlienky: „Republika je v kritickej situácii... Československá buržoázia mala päť rokov času, aby pred najširšími masami poukázala na význam formálnej demokracie demokratického štátu. Túto úlohu vykonala dôkladne. Na celom území Slovenska do dnešného dňa nevypísala obecné voľby... Československá vládna koalícia nútená je pred najširšou verejnosťou doznať, že je so svojou politickou mocou u konca, že by sa ale mohla voči cieľom pracujúcich mas brániť... zvláštnym zákonom proti komunistickej strane, ale zároveň aj proti každej vážnej politickej činnosti a verejnej kritike.“⁴⁾ Kritické postrehy článku na vypuklé odchýlky od buržoáziou proklamovanej demokracie i reagentia naň v podobe zastavenia a zničenia celého periodického čísla potvrdili to, na čo komunistickí poslanci predvídavo poukazovali pri samotnom prerokovávaní zákona na ochranu republiky. Totiž že z ľudu, o ktorom sa v Ústave z roku 1920 hovorí ako o zdroji všetkej moci, sa robí objekt reakčného útlaku a násilia, že ostrie zákona bude namierené predovšetkým proti Komunistickej strane Československa, že zákon je zameraný v konečnom dôsledku na paralyzovanie všetkých foriem triedneho boja formou perzekučných zásahov štátneho aparátu podľa jeho perzekučných ustanovení.

Ostrosť stihania robotníckeho hnutia vedeného komunistami v polovici 20. rokov často vyúsťovala v šikanovanie jednotlivých miestnych funkcionárov, ba zameriavala sa výhradne na nich. Štátne zastupiteľstvo v Košiciach dňa 23. novembra 1924 začalo trestné stíhanie proti G. Goldhammerovi pre výrok „Nieder mit Kapitalismus, es lebe die Weltrevolution“ (Dolu s kapitalizmom, nech žije svetová revolúcia), ktorý údajne menovaný predniesol na verejnom zhromaždení komunistickej strany v Nižnom Medzeve, policajne riadne povolenom a konanom z príležitosti 10. výročia vypuknutia I. svetovej vojny. Hlavný a jediný svedok, istý F. Klínovský, okresný referent v Moldave, z tohto 300—500 členného zhromaždenia vo svojej výpovedi pred košickou Sédriou 16. februára 1925 vypovedal tak, že Sédria, hoci začala trestné stíhanie, G. Goldhammera podľa § 14 odst. 1 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. musela ho spod žaloby oslobodiť. V odôvodnení rozsudku sa muselo priznať, že „... výpoveď je úplne neistá a tento svedok sa o veci dozvedal až od četníckeho strážmajstra,

⁴⁾ Štátny oblastný archív v Košiciach (ďalej len ŠOBA), fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 2304/1923-B, č. krabice 11.

teda na základe priameho vlastného pozorovania o veci nič vypovedať nemohol“.⁵⁾

Pozoruhodný bol prípad trestného stíhania vtedajšieho poslanca komunistickej strany H. Taussiga za výroky prednesené na verejných schôdzach v Gelnici, Košiciach, Michalovciach, Nižnom Medzeve, Čani, Trebišove, Humennom a Medzilaborciach v priebehu rokov 1923 a 1924. Spolu bol stíhaný za 44-násobné porušenie ustanovení zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. Sédria v Košiciach 13. marca 1925 vyniesla úhrnný trest nepodmienečného odsúdenia v trvaní 3 rokov a 4 mesiacov a vyslovila zároveň stratu občianskych práv v trvaní 3 rokov. Rozsudok spolu s odôvodnením mal 56 strán a okrem iného obsahoval: „Obžalovaný uvádzaním zrejmých nepravdivostí, skresľovaním udalostí, nepravdivým zobrazovaním pomerov v štáte, jednostrannou kritikou tendenčne hanobil jednotlivé zložky verejného života republiky a ústavných činiteľov... Pôsobil na city poslucháčov... aby vo vhodnej chvíli bola zmenená demokraticko-republikánska forma štátu... teda vyzýval k prípravám na revolúciu podľa zásad Leninových...“⁶⁾

Ani trestné konanie, rozsudok či citované odôvodnenie rozsudku nevynikali zvláštnou pozoruhodnosťou, ba naopak. Každá kritika vládnucej triedy a oficiálnej politiky bude sa stále prezentovať ako trestný čin, ako konanie protizákonné. Zvláštnosť prípadu spočívala v ďalšom postupe odsúdeného H. Taussiga, ktorý požiadal prezidenta republiky o milosť. Vo svojej žiadosti uvádza: „Po rozkole v Československej sociálnodemokratickej strane vstúpil som z príkazu výkonného výboru... do vtedajšej ľavice a neskôršie do KSC... Vzdávam sa svojho komunistického presvedčenia, prerušujem styky s komunistickou stranou a nezúčastňujem sa politického života.“⁷⁾ Za toto svoje politické vyznanie a prísľub dodržania zrady na komunistických ideáloch i v budúcnosti, prezident republiky mu milosť abolicíou udelil.⁸⁾

Obrana buržoáznej demokracie pred útokmi sprava mala naopak často podobu ochrany a nadržovania oficiálnemu fašistickému hnutiu. Dôkazom toho bolo aj trestné konanie proti J. Sobolovi za prejav prednesený na verejnej schôdzi obchodných zamestnancov (III. internacionály) dňa 14. decembra 1924 v Košiciach. Medzi iným povedal: „Nedávno odišiel z Košíc kat Gajda, ktorý je známi svojimi činmi na Sibíri, kde dal zničiť asi 10 000 ľudí... Gajda, vodca fašistov, zriadil i tu fašistickú organizáciu Otokar a svojimi dôstojníkmi nútil kaviarníkov, aby zamestnávali len členov tejto organizácie.“⁹⁾

⁵⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 2431/1924-B, č. krabice 229.

⁶⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 2047/1924-B, č. krabice 228.

⁷⁾ Tamtéž.

⁸⁾ Zdalo by sa, že Masaryka k tomu viedli humánne dôvody. Ako poukážeme na niektorých ďalších prípadoch, ak sa odsúdení komunisti dožadovali milosti bez zrady svojho komunistického presvedčenia uvádzaním napr. dôvodov hmotného nezabezpečenia rodiny počas zatáčovania vtedy ich žiadosti o milosť boli zamietnuté.

⁹⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 2607/1924-B, č. krabice 229.

Tieto výroky, ktoré sa zakladali na pravde, stali sa náplňou trestného konania za prečin podľa § 18 odst. 1, 2, 3 a za zločin podľa § 15 odst. 3 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. pred Sédriou v Košiciach, ktorá J. Sobola uznala vinným a odsúdila k trestu odňatia slobody v trvaní 5 mesiacov a 15 dní. V odôvodnení sa výslovne uvádzalo: „... verejne zdeloval vedome zrejme nepravdivú správu, i keď vedel, že vzhľadom k dôležitému postaveniu, ktoré zaujíma R. Gajda v Československej republike, vážne tým znepokojil časť obyvateľstva a verejný poriadok.“⁽¹⁾)

Aj u tohto prípadu do popredia vystupujú zrejme prvky demagogického, protizákonného a zvráteného výkladu zákona na ochranu republiky. Obžalovaný bol súdený za porušenie ustanovení šírenia nepravdivých správ a výzvy k neplneniu zákonných povinností alebo výzvy k trestným činom. Sédria ako prvostupňový súd si musela byť vedomá toho, že to, čo J. Sobol povedal, bola pravda. Úradom predmníchovskej republiky bolo dostatočne známe zakladanie fašistických organizácií týmto legionárskym generálom. Preto o to nápadnejšie sa dostali do popredia protiprávne prvky odsúdenia za šírenie nepravdivých správ, keď táto skutočnosť sa dala fakticky potvrdiť a aj sa potvrdila. Váha zvráteného výkladu tejto právnej normy bola znásobená tým, že po odvolaní sa J. Sobola druhoinstančný súd — Súdna tabuľa v Košiciach — dňa 23. februára 1926 dokonca zvýšila trest odňatia slobody na 7 mesiacov, ktorý Najvyšší súd v Brne svojim rozhodnutím dňa 11. mája 1926 v plnom rozsahu potvrdil. Čiže v žiadnom prípade nešlo o lokálny výklad a uplatňovanie zákona na ochranu republiky, ani o prípadný omyl prvostupňového súdu. Posudzovanie tohto prípadu, ako aj všetkých ostatných ďalších, možno bez výhrad zovšeobecniť na posudzovanie obdobných prípadov v celej republike, ktoré vyplývalo z realizácie vládnej politiky.

V období dočasnej a relatívnej stabilizácie kapitalizmu dochádza k čiastočnému zmierňovaniu ostrosti vystúpení robotníckej triedy vedenej KSC v triednych zápasoch. Túto okolnosť sa snažil mocensko-potlačovací aparát využiť pre dosiahnutie rozkolu v radoch komunistov. Jednou z foriem bolo zastrašovanie vedúcich funkcionárov komunistickej strany cestou neodôvodneného zvyšovania trestných sadzieb. Náznorným prípadom takýchto metód bolo aj trestné stíhanie J. Maurera, J. Humeňanského, E. Heimanna, P. Bardiovského, P. Kostovčíka a J. Fantazíra pred Sédriou v Košiciach dňa 14. októbra 1925 pre rozširovanie komunistických letákov v Michalovciach s nadpisom „Celej robotníckej verejnosti v Československu“. Boli obžalovaní z prečinu podľa § 24 zák. čl. 14/1914 a § 18 odst. 1, 2 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. a odsúdení všetci na pokutu, každý vo výške 80 Kč. Po odvolaní sa štátneho žalobcu Súdna tabuľa dňa 23. marca 1926 zrušila rozsudok prvostupňového súdu v prípade Humeňanského a Heimanna, vyniesla nový — trest odňatia slobody v trvaní 10 dní a 100 Kč pokuty. Z odôvodnenia rozsudku Súdnej tabule sa nedali zistiť príčiny takéhoto postupu. Po komplexnejšej analýze celého prípadu vzišiel jedine možný záver. Obaja

⁽¹⁾) Tamtiež.

boli významnými funkcionármi komunistickej strany, J. Humeňanský bol tajomníkom KS v Michalovciach a E. Heimann predsedom KS v Michalovciach.¹¹⁾

Ostro potláčaná bola sloboda hlásania politických názorov a programu komunistickej strany. Spájalo sa to často s tlačovou neslobodou, čo spolu s prenasledovaním komunistických schôdzí a iných schôdzkových podujatí pokrokových organizácií znemožňovalo náležité plnenie ich činnosti a funkcií, čo i keď v nepriamej formálno-právnej úprave zabezpečoval platný právny poriadok.¹²⁾ Komunistická tlač bola zabavovaná a ničená často len preto, že obsahovala výklad programu strany, teda strany, ktorá existovala z hľadiska právneho stavu legálne.

V tomto zmysle je možné spomenúť trestné konanie proti T. Weissovi, redaktorovi periodického časopisu „Munkás“, pre výroky v článkoch „A kommunista kísértet ellen!“ (Proti komunistickému strašidlu) a „Hogyan akarnak verebet fogni a kormánypártok“ (Ako chcú vládne strany chytať vrabce), obidva uverejnené dňa 8. mája 1925. Sédriou v Košiciach dňa 2. decembra 1925 podľa § 15 odst. 2 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. boli stíhané nasledovné výroky: „Vy len súdte nad nami dnes, zajtra sa zrúti na Vás tvrdá päsť robotníkov, zajtra vystrečíme na zboreniny kapitalistických zámkov červenú zástavu a potom budeme súdiť my... Ale buržoázny súd nie len komunistických robotníkov trestá, ale vôbec všetko robotníctvo bez rozdielu... S opovržením hľadá na Vás dedinský pracujúci, ľud ale vie a pamätá si, že k pôde príde len následkom použitia svojich paží a pästí, tak ako to spravili ruskí poddaní.“¹³⁾ Oproti predchádzajúcim prípadom pozoruhodnou zmenou bola zmena taktiky buržoázneho súdu v tom, že T. Weiss nebol stíhaný podľa § 18 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n., teda pre trestný čin šírenia nepravdivých správ, čo v takýchto prípadoch bývalo bežné a jednoznačné. Prečin výzvy k neplneniu zákonných povinností alebo k trestným činom podľa § 15 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. umožňoval v tomto prípade (i v prípadoch ďalších) účinnejší a „hodnovernejší“ postih inkriminovaných článkov pri zachovaní širokého výkladu ustanovenia právnej normy. A spôsob nepripustenia obhajoby T. Weissa pred Sédriou v Košiciach z dôvodov

¹¹⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 630/1925-B, č. krabice 230. V letákoch bol zaznamenaný priebeh udalostí v Svajlave na Podkarpatskej Rusi, kde 3. júla 1924 pri protivojrovej demonštrácii bol políciou zavraždený robotník nesúci červenú zástavu.

¹²⁾ Existencia, činnosť, funkcie, práva a povinnosti politických strán boli v buržoáznom Československu právne upravené len nepriamo. Napr. zák. č. 123/1920 Zb. z. a n., o volebnom poriadku do poslaneckej snemovne, zák. č. 124/1920 Zb. z. a n., o zložení a právomoci senátu, zák. č. 125/1920 Zb. z. a n., o volebnom súde, a pod. Negatívne vymedzenie až zák. č. 201/1933 Zb. z. a n., o zastavovaní činnosti a rozpúšťaní politických strán, a vlád. nar. č. 202/1933 Zb. z. a n., ktorým sa vydávali podrobné predpisy o zabavovaní, úschove a správe majetku politických strán, ktorých činnosť bola zastavená alebo ktoré boli rozpustené.

¹³⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 876/1925-B, č. krabice 230.

„široenia komunistickej agitácie“ spolu s trestom odňatia slobody v trvaní 2 mesiacov jednoznačne pertraktuje perzekučné metódy v činnosti súdov.¹⁴⁾

Extenzívny výklad zákona na ochranu republiky možno v nadväzujúcich reláciách vidieť aj v prípade trestného stíhania Š. Stojku pre článok „Egyet a levegőbe — a többit a tömegbe“ (Jednu do vzduchu, ostatné do davu) uverejneného v časopise „Munkás“ 25. júla 1925. Sédria v Košiciach pisateľa článku odsúdila dňa 3. mája 1926 pre zločin podľa § 15 odst. 2, 3 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. na trest odňatia slobody v trvaní 2 mesiacov. Sédria pri posudzovaní výroku: „U armády sa nachádzajúci naši bratia (roľníci — pozn. P. M.) dnes nebudú bojovať proti robotníkom, ale . . . po boku komunistickej strany budú bojovať až do krajnosti proti svojim utlačovateľom,“¹⁵⁾ vychádzala a odvolávala sa na rozhodnutie Najvyššieho súdu v Brne. Tento v odôvodnení svojich rozsudkov zo dňa 4. októbra 1924, 7. novembra 1924 a 22. apríla 1925 kvalifikoval trestný čin podnecovania k zločinu podľa § 15 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. takto: „...povšecké, abstraktné, teoretické pôsobenie na myseľ, nie len na oblasť vôle, ale aj oblasť intelektu . . . ba stačí i utvrdzovanie v duševnej už podnecovaním sa utvoriacej nálade . . .“¹⁶⁾ To znamenalo, že podľa výkladu Najvyššieho súdu, ktorý bol pre ostatné nižšiestupňové súdy v celej republike záväzný, podľa zákona na ochranu republiky sa nestíhalo len konanie preukázateľné, ale aj myslenie, sloboda názoru. Pričom za kvalifikovaný dôkazný prostriedok postačovala príslušnosť ku komunistickej strane alebo k inej pokrokovej organizácii či triedna príslušnosť perzekvovaného.

Aj keď všetky politické strany mali formálno-právne, a vychádzajúc i z parlamentných zvyklostí, navonok garantovanú rovnakú možnosť bojovať o vládu moc (to vraj bola z hľadiska triedneho boja veľmi pokroková vymoženosť buržoáznej demokracie), už i len zmienka či náznaky odchýlok od oficiálneho politického kurzu boli súdne tvrdo postihované.

J. Maurer, A. Horkay, V. Boldiszár, Š. Košík a Š. Stojka boli pred Sédriou v Košiciach dňa 26. januára 1927 trestne stíhaní pre výroky prednesené na verejnom zhromaždení komunistickej strany v Košiciach dňa 23. júla 1925, a odsúdení podľa § 14 odst. 5 a § 15 odst. 2, 3 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. spolu na 7 mesiacov za výroky: „Nech žije vláda robotníkov a sedliakov!, Nech žije sovietske Československo!“¹⁷⁾ Hoci A. Horkay výrokom: „Budeme pracovať väčšou silou a ukážeme vláde, že my komunisti si prajeme zmenu terajšej

¹⁴⁾ Tamtiež; T. Weiss pri výsluchu na Policajnom riaditeľstve uviedol na svoju obranu v prípade prvého článku toto: „Článok . . . je výkladom programu komunistickej strany a fakty, ktoré sú v tom článku uvedené, sú všeobecne známe.“ V prípade druhého článku uviedol: „ . . . môžem dokázať, že skutočne pozemková reforma proti ustanoveniam zákona o pozemkovej reforme bola a bude prevedená tak, že ľudia, ktorí na pôdu majú nárok, zo zabratej pôdy vôbec nič nedostanú.“

¹⁵⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1339/1925-B, č. krabice 230.

¹⁶⁾ Pozri rozhodnutie Najvyššieho súdu v Brne Zm. I. 491/1924, Zm. I. 254/1924, Zm. II, 79/1925.

¹⁷⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1364/1925-B, č. krabice 230.

vlády a nastolenie vlády robotníkov a sedliakov,"¹⁸⁾ vyzýval len k boju o vládnu moc podobne ako R. Gajda výrokom: „K svojmu cieľu dôjdeme, je treba len tuhej práce, disciplíny a odvahy,"¹⁹⁾ komunistické stanoviská boli predsa pre vládnu buržoáziu podstatne menej prijateľné a blízke ako fašistické, ktoré trestne stíhané neboli.²⁰⁾

Československá buržoázna štátoveda vždy oficiálne kládla dôraz na vysoký stupeň spravodlivosti a masarykovskej humánnosti právneho poriadku. Aj samotné prijatie zákona na ochranu republiky sa odôvodňovalo snahou o ochranu uvádzaných atribútov. Súdna prax uplatňovaním perzekučných postupov však toto v plnej miere vyvracala.

Tak to bolo i v prípade trestného konania proti J. Kizmanovi pre výroky prednesené na verejnom zhromaždení komunistickej strany vo Veľkej Ide dňa 6. septembra 1925. Obžalovaný okrem iného povedal: „Vy robotníci nedostanete zem (vo vzťahu k pozemkovej reforme — pozn. P. M.), lebo ju obrábať neviete . . . je v ministerstve jeden istý Beneš . . . ktorý dostal 2000 jutár pozemku a jeden kaštieľ. On to vie obrábať?"²¹⁾, čím podľa rozsudku Sédrie dňa 5. mája 1926 spáchal prečin podľa § 14 odst. 5, § 15 odst. 2 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. a prečin podľa § 2 a § 4 odst. 2 zák. čl. 41/1914 a odsúdený bol na trest odňatia slobody v trvaní 1 mesiaca a 100 Kč pokuty. V odôvodnení rozsudku sa hovorilo: „...hanobenie toto je surové a štvavé, lebo obžalovaný tvrdil zrejme vymyslené veci, tvrdil, akoby robotnícka trieda bola perzekvovaná, a to tými najhoršími násilnými prostriedkami. . . Obžalovaný je príslušníkom komunistickej strany, nie pasívnym, ale ako z jeho vystúpenia ako rečníka na schôdzi vyplýva, príslušníkom aktívnym . . . Súd je toho názoru, že výkon trestu obžalovanému prisúdený je k jeho polepšeniu i v záujme verejnom nutným."²²⁾

I ďalší prípad typicky splňal uvádzané atribúty. Sédria v Košiciach dňa 21. mája 1926 odsúdila A. Meschánovú za prečin podľa § 24 odst. 3 zák. čl. 14/1914 na trest odňatia slobody 3 dni a 100 Kč pokuty za to, že dňa 15. novembra 1925 v Košiciach rozširovala komunistické letáky. Hoci pri pojednávaní obžalovaná zdôrazňovala, že má štvormesačné dieťa, „... podmienený výkon trestu (Sédria — pozn. P. M.) nepovolila, lebo má za to, že výkon trestu je potrebný, aby sa polepšila".²³⁾

Teda pri oboch prípadoch je nápadné to, že perzekučné metódy sa

¹⁸⁾ Tamtiež.

¹⁹⁾ Porovnaj aj ďalšie výroky v knihe: V. L. Vodák: NOF a její vůdce R. Gajda, Praha, bez roku vydania, str. 10.

²⁰⁾ A. Horkay na svoju obranu pred súdom uviedol: „... výrokmi o nastolení vlády robotníkov a roľníkov som sa trestného činu nedopustil . . . lebo každá politická strana môže v našej republike bojovať o vládnu moc a v tom trestný čin nie je možné vidieť."

²¹⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1617/1925-B, č. krabice 230.

²²⁾ Tamtiež, Súdna tabuľa dňa 11. októbra 1926 zvýšila trest na 2 mesiace a 100 Kč pokuty.

²³⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 41/1926-B, č. krabice 231.

stupňovali (a vtedy sa zahadzovala aj maska legality a masarykovskej humánnosti) v prípadoch funkcionárov a aktívnych členov komunistickej strany. Ti boli najnebezpečnejší. Len takto a takéto odôvodnenia rozsudkov mohli splniť to, pre aký skutočný cieľ bol prijatý zákon na ochranu republiky a popri ňom stále používané aj staré uhorské zákony.

Perzekučné ustanovenia zákona na ochranu republiky postihovali aj slobodu vyučovania a hlásania výsledkov vedeckého bádania. Samozrejme, že predovšetkým boli trestne stíhaní prednášatelia a účastníci školení v marxisticko-leninskom svetonázore. Dôkazom toho bolo aj prenasledovanie T. Weissa, G. Goldhammera a F. Weichherza pre zorganizovanie výcvikového maďarského kurzu KSČ v Košiciach v apríli 1926. Napriek tomu, ako to vyplývalo z výpovede T. Weissa, že išlo o „... zriadenie školy pre inštruktorov... o základných pravidlách ideí Marxových, ich upotrebení vo verejnom živote, že programom bolo predniesť a vysvetliť... knihu Štát a revolúcia od V. I. Lenina, v Prahe legálne kolportovanú...“, ²⁴⁾ štátne zastupiteľstvo podalo žalobu pre zločin prípravy úkladov podľa § 2 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n.

Jednou z črt zvrátenosti trestného súdnictva bolo, že skúmanie úmyslu obžalovaného tam, kde to zákon požadoval, sa nahradzovalo vytrhnutím z nezávadného prejavu záverečného zvolania. Tak tomu bolo aj v prípade J. Balázsa, ktorý na verejnej schôdzi komunistickej strany v Košiciach dňa 1. mája 1926 na konci svojho prejavu zvolal: „Nech žije sovietske Rusko!, Nech žije III. Internacionála!“ Odôvodnenie rozsudku poukazuje práve na kaučukovosť uplatňovania zákona na ochranu republiky a na ekvilibristické nadanie sudcov pri výklade prejavov komunistických funkcionárov: „Je síce pravda, že obžalovaný sa zmienil vo svojej reči, že až proletariátu sa podari zvrhnúť kapitalistický poriadok, že bude nasledovať oslobodenie robotníkov... súd je však toho názoru, že i tieto výroky je nutné posudzovať nie osamotene, že sa im má dať ten zmysel... ktorý vysvitá zo záveru ‚Nech žije sovietske Rusko‘... čím obžalovaný sa snažil presvedčiť svojich poslucháčov o tom, že záujmom proletariátu nevyhovuje forma štátu dnes platná, ale taká forma štátna, aká je v dnešnom Rusku.“ ²⁵⁾

Stupňujúca sa militantnosť Československej republiky, ako jeden zo znakov buržoázneho štátu, bola tiež chránená zákonom na ochranu republiky. Prísne sa stíhali protivojnové letáky, ako aj ich rozširovatelia. G. Goldhammer, tajomník komunistickej strany v Košiciach dňa 26. septembra 1927 za prečin podľa § 15 odst. 1, 3 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. pre rozširovanie letákov s týmto závadným textom: „Sme proti akékoľvek vojne. Keď nás však k tomu prinútiť

²⁴⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 596/1926-B, č. krabice 231.

²⁵⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 845/1926-B, č. krabice 231. Sédria v Košiciach 24. októbra 1927 obžalovaného J. Balázsa odsúdila za prečin rušenia obecného mieru podľa § 14 odst. 1 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. na trest odňatia slobody v trvaní 2 mesiacov, Súdna tabuľa 13. marca 1928 zvýšila trest na 6 mesiacov.

a musíme vziať zbrane do našich rúk...“²⁶⁾ na jeden mesiac žalára, ktorý Súdna tabula v Košiciach zvýšila na 6 mesiacov.

Nepohodlní rečníci boli často perzekvovaní bez dostatočného dôkazového materiálu, tak ako v prípade Š. Stojku, ktorý vraj podľa výpovede notára L. Weisza na komunistickej schôdzi v Períne 18. júla 1926 predniesol inkriminované výroky smerujúce na vyvolanie revolúcie. Hoci druhý svedok, robotník J. Csardás, uviedol, že „... je pravda, že obžalovaný hovoril čosi o organizovaní maloroľníctva, o daniach a podobne, nepočul som však, aby hovoril o revolúcii“,²⁷⁾ jeho svedectvo sa nevzalo do úvahy a Š. Stojka bol Sédriou v Košiciach odsúdený podľa § 15 odst. 3 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. na žalár v trvaní 3 mesiacov.

Buržoázny mocensko-potlačovací aparát veľmi citlivo reagoval na akúkoľvek verejnú kritiku buržoáznej demokracie. Nekompromisný postup mal nahradiť skutočnú podobu demokracie a prípadne zvrátiť mienku obyvateľstva o správnosti a vhodnosti takýchto postupov pri jej prezentovaní a obrane. Všeobecne sa zabúdalo, že stupeň reálnej demokracie závisí vždy hlavne od pokrokovosti spoločenského zriadenia, v ktorom platí, že medzi prvé hodnotiace znaky patrí úroveň realizácie základných občianskych práv a slobôd. Dovoľenú mieru kritiky buržoáznej demokracie názorne ilustrujú nasledovné prípady.

V. Balogh a F. Martiník boli trestne stíhaný za to, že počas prvomájového sprievodu v Košiciach v roku 1926 prevolávali heslo „Eljen a világforradalom“ (Nech žije svetová revolúcia). Vo výpovedi V. Balogh okrem iného uviedol: „Kričal som preto, lebo nemám prácu a nedostávam ako vojnový invalid podporu.“²⁸⁾ Hoci obaja vojnoví invalidi mali značne podlomené zdravie, v odôvodnení rozsudku sa uvádzalo, že „... podmienený odklad výkonu trestu nebol obžalovaným povolený vzhľadom na ich povahu“.²⁹⁾

J. Lapšanský bol trestne stíhaný za výroky použité na verejnej schôdzi komunistickej strany v Stakčíne dňa 8. novembra 1925 a pre pokračovanie v prejave po rozpustení schôdze slovami: „Vidíte, takáto je naša demokracia.“ Košická Sédria ho dňa 14. marca 1927 uznala vinným z dvojnásobného prečinu podľa § 14 odst. 5 a z prečinu podľa § 14 odst. 3 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n., a odsúdila na 1 mesiac žalára. Najpresvedčivejšie z tohto prípadu vyznela obrana buržoáznej demokracie v odôvodnení rozsudku: „Naznačil obžalovaný touto poznámkou, že v republike vlastne žiadna demokracia nie je, že ľudia sa odopierajú práva zaručené mu ústavnou listinou, že i keď sloboda zhro-

²⁶⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 867/1926-B, č. krabice 231.

²⁷⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1463/1926-B, č. krabice 231.

²⁸⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1535/1926-B, č. krabice 231. Obaja boli Sédriou v Košiciach odsúdení dňa 21. januára 1927 pre zločin podľa § 14 odst. 1 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. na žalár v trvaní 10 dní.

²⁹⁾ Tamtiež.

mažďovania je ľudu zaručená, stačí slovo vládneho úradníka, aby toto právo ústavou zaručené bolo ľudu odňaté.“³⁰⁾

Takýto úzky triedny pohľad a výklad právnych noriem nielenže súvisel, ale prerastal v demagógiu. Veď predsa podľa prevzatých a stále platných uhorských zhromažďovacích predpisov, konkrétne podľa obežníka č. 7430/1913 B. M., ustanovenie A, č. 6 a 7, mohla sa dať vrchnosť zastupovať na každom verejnom zhromaždení. Zástupca mal pozorne sledovať priebeh zhromaždenia. V prípade poburovania (výklad tohto pojmu bol veľmi široký) mal vyzvať predsedníctvo zhromaždenia na zastavenie vedených prejavov. Ak sa nevyhovelo tomuto upozorneniu, bol úradný zástupca povinný zhromaždenie, čo aj násilím, rozpustiť. Teda, faktický výkon ústavou zaručeného zhromažďovacieho práva mohol byť protiústavne, a pre vládneho úradníka zároveň úplne beztrestne, prekazený. Samozrejme súd nemal a ani nemohol mať problémy s protiústavnosťou niektorých perzekučných obyčajných zákonov, keď pri posudzovaní prejavov kritiky jestvujúcej tzv. buržoáznej demokracie rozhodol podľa ustanovení najvýznamnejšieho perzekučného zákona — zákona na ochranu republiky.

Za podobný výrok („Otvorene hovorím, že naša slávna demokracia je cárem na papieri“), prednesený na verejnej schôdzi komunistickej strany 1. mája 1926 v Nižnom Medzeve, bol F. Weichherz odsúdený Sédriou v Košiciach dňa 8. februára 1929 za prečin podľa § 14 odst. 5 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. na 21 dní odňatia slobody.³¹⁾

Buržoázne súdnictvo upúšťalo niekedy i od pokrokových zásad trestného procesu. Hlavne vtedy, keď perzekučný výklad ustanovení zákona na ochranu republiky mal s čo najväčšou váhou posilniť čoraz viac otriasajúce sa pozície vládnúcej buržoázie. Dokladom toho môže byť aj odôvodnenie rozsudku Súdnej tabule v Košiciach zo dňa 14. februára 1928 pri odvolaní sa Sédriou odsúdeného V. Alexiho za prevolávanie hesla: „Nech žije socialistická revolúcia!“, za čo bol odsúdený podľa § 14 odst. 1 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. na žalárovanie v trvaní 15 dní. Toto príliš nebezpečné heslo (dosiaľ sa stihali komunisti len za súvislosti s prevolaním na slávu svetovej revolúcie) posúdila Súdna tabuľa na 2 mesiace žalára, čo bolo aj Najvyšším súdom v Brne potvrdené 16. mája 1928. Z odôvodnenia Súdnej tabule vyberám: „... javí sa preto z verejného záujmu potrebným... aby sa nerozšírila vo verejnosti eventuálne mylná domnienka, že podobné činy sú netrestné.“³²⁾ Týmto odôvodnením vyššej hranice trestu československá buržoázna justícia vedome (i v niektorých ďalších prípadoch) niekedy prechádzala k prioritizovaniu represívnej stránky trestu. K javu, ktorý bol, je a bude typický pre všetky reakčné, nedemokratické a taktiež i fašistické štátne a politické režimy.

Buržoázna justícia bola zároveň citlivá aj na akúkoľvek kritiku perzekučných

³⁰⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1890/1927-B, č. krabice 232.

³¹⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 83/1927-B, č. krabice 232.

³²⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1552/1927-B, č. krabice 237.

ustanovení zákona na ochranu republiky. Š. Košík a L. Vydra na verejnej schôdzi komunistickéj strany v Košiciach dňa 8. októbra 1927 vyslovili niektoré opodstatnené názory na účel prijatia a zamerania zákona na ochranu republiky. Š. Košík okrem iného konštatoval hlavne toto: „Bol uzákonený zákon na ochranu republiky, na základe ktorého sú naši súdruhovia odsudzovaní na niekoľko rokov väzenia . . .“, a L. Vydra zase nasledovné: „Preto bol uskutočnený (prijatý — pozn. P. M.) zákon na ochranu republiky . . . aby sa nemohli odkrývať pravdy“³³⁾ Výrok Š. Košíka podľa rozsudku zo dňa 8. februára 1929 naplnil skutkovú podstatu prečinu podľa § 14 odst. 1 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n., podobne výrok L. Vydru naplnil skutkovú podstatu prečinu podľa § 15 odst. 3 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n., za čo Š. Košík bol odsúdený na 21 dní a L. Vydra na 5 mesiacov žalára. Odôvodňujúc, že „... prvý súd zvážil pri výmere trestu a kvalifikácii poľahčujúce okolnosti a priťažujúce okolnosti nehľadal . . .“³⁴⁾ Vrchný súd v Košiciach dňa 3. septembra 1929 svojim rozhodnutím zvýšil výmery trestov. V prvom prípade z 21 dní žalára na 2 mesiace a v druhom prípade z 5 mesiacov na 8 mesiacov.

Ďalší prípad potvrdzuje, podobne ako v už uvádzanom prípade poslanca H. Taussiga, že československá vládnuca buržoázia si vedela náležite oceniť ideových odpadlíkov, ktorí dokázali zavrhnúť svoje komunistické presvedčenie za udelenie milosti aboliciou prezidentom republiky. O to vhodnejší boli pre ňu v čase silných hospodárskych a politických otrasov československej spoločnosti, v rokoch všeobecnej celosvetovej hospodárskej krízy.

Z. Holanová bola Krajským súdom v Košiciach³⁵⁾ pre výroky na verejnej schôdzi komunistickéj strany v Michalovciach a v Košiciach uznaná vinnou z dvojnásobného prečinu podľa § 14 odst. 1 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. a odsúdená na trest žalára v trvaní 3 mesiacov. V žiadosti o milosť aboliciou, o ktorú cestou Ministerstva spravodlivosti požiadala prezidenta republiky, poukazuje hlavne na svoj definitívny rozchod s ideami i s komunistickou stranou. Žiadosti bolo 5. apríla 1934 vyhovieť kladne.³⁶⁾

Obdobne to bolo i v prípade J. Mižíka, ktorý bol odsúdený za výroky na verejnom zhromaždení komunistickéj strany v Michalovciach dňa 27. januára 1929. V celom prípade je pozoruhodným spôsobom prejavená práca buržoáznej justície pri vyvíjaní psychického nátlaku na funkcionára KSC (bol tajomníkom KSC v Košiciach — pozn. P. M.) s cieľom spracovať ho tak, aby prestal vyvíjať aktívnu činnosť v strane a vzdal sa komunistických ideálov.

Inkrimovaným výrokom, pre ktorý bol J. Mižík trestne stíhaný, sa stali nasledovné slová: „... vojenské nebezpečenstvo je dnes väčšie, než bolo v roku

³³⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1945/1927-B, č. krabice 237.

³⁴⁾ Tamtiež.

³⁵⁾ Reformou súdnictva na základe zák. č. 201/1928 Zb. z. a n. boli zriadené Krajské sudy a Vrchné sudy namiesto Šedrií a Súdnych tabúl.

³⁶⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 178/1929-B, č. krabice 247.

1914 . . . proletariát celého sveta je povinný pripravovať sa na obranu sovietskeho Ruska . . .“³⁷⁾ Aj keď Štátne zastupiteľstvo v Košiciach podalo na Krajskom súde v Košiciach na menovaného žalobu pre zločin podľa § 15 odst. 3 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n., 30. apríla 1930 ho tento spod žaloby oslobodil. Po odvolaní sa štátneho zastupiteľstva na Vrchný súd v Košiciach tento dňa 5. decembra 1930 uznal ho vinným a odsúdil na trest odňatia slobody v trvaní 7 mesiacov, čo Najvyšší súd v Brne dňa 8. júla 1931 potvrdil. Zvrátené prvky výkladu ustanovení zákona na ochranu republiky možno vidieť aj v odôvodnení rozsudku: „Z tohto zloženia a zmyslu reči obžalovaného je teda zrejmé, že . . . myslel na vojnu obrannú pre prípad vojnového konfliktu so sovietskym Ruskom . . . snažil sa pôsobiť na náladu a cit poslucháčov . . . aby nevykonávali (vojenskú službu — pozn. P. M.) v prospech vlastného štátu, ale naopak, na obranu sovietskeho Ruska a proti vlastnému štátu.“³⁸⁾ Skutočne, proti takémuto výkladu a prekrúcaniu slov nemal pred buržoáznou justíciou nikto žiadne šance dovoliť sa spravodlivosť.³⁹⁾ Takýto psychický nátlak, pocit bezmocnosti bol tým pravým sledovaným stavom, ktorý vytváral predpoklady vzdania sa akékoľvek opozičnej činnosti voči oficiálnej vládnej politike tak, aby sa mohli naplniť odporúčania na udelenie milosti, ako to v tomto prípade formulovalo Policajné riaditeľstvo v Košiciach: „Vzhľadom k tomu, že odklon menovaného od komunistickej strany je trvalý, doporučujem žiadosť milosti prezidenta republiky.“⁴⁰⁾

Diametrálne odlišné stanovisko zaujala buržoázna spravodlivosť v prípade J. Szabóa, kolára, ktorý za výroky na verejnej schôdzi komunistickej strany vo Vranove nad Topľou bol Krajským súdom v Košiciach uznaný vinným zo zločinu podľa § 15 odst. 3 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. a dňa 24. februára 1930 odsúdený na trest žalára v trvaní 6 mesiacov. Pochopiteľne, že hoci si podal žiadosť o milosť z dôvodu vyživovania 5-člennej rodiny, z toho 4 maloletých detí, kladne mu vyhovené nebolo, pretože odmietol sa vzdať svojho komunistického presvedčenia a organizačnej príslušnosti ku Komunistickej strane Československa.⁴¹⁾

Perzekučnými ustanoveniami zákona na ochranu republiky sa útočilo aj na slobodu spolčovaciu. Časté bolo trestné stíhanie robotníckych komunistických spolkov a organizácií, ich rozpúšťanie a najmä snahy po ich obnovení sa veľmi prísne sankcionovali. V takýchto prípadoch sa ešte dôraznejšie a precíznejšie

³⁷⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 213/1929-B, č. krabice 248.

³⁸⁾ Tamtiež.

³⁹⁾ J. Mižík v záverečnej reči povedal: „Je nemožné . . . aby namiesto pravého zmyslu reči a slov vzal súd ako podklad svojho rozsudku tak ďaleko siahajúce umelé závery a logické útvary, ktoré vôbec neboli obsiahnuté v reči, a ktoré vôbec nemôžu byť vyčítané z obsahu tej reči. Tendencia mojej reči bola vyzvať pozornosť posluchu na hroziacu prípadnú vojnu . . . na nutnosť všeobecného mieru.“

⁴⁰⁾ Tamtiež, milosť bola udelená.

⁴¹⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1042/1929-B, č. krabice 252.

narušovala osobná sloboda organizátorov-komunistov — spolkového života, porušovalo sa právo na obhajobu, na predvolanie svedkov, ktoré udávala protizákonne obviňovaná procesná strana.

Názorným príkladom takýchto praktík buržoáznej justície bolo aj trestné stíhanie a odsúdenie I. Gulyása — obuvníka a spol., pre založenie tajnej organizácie komunistickej mládeže v roku 1924 v Čope a pre jej činnosť až do roku 1929. Krajský súd v Košiciach dňa 1. októbra 1930 odsúdil podľa § 17 odst. 1, 2 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. I. Gulyása a ďalších piatich obžalovaných za prečin združovania štátu nepriateľského na trest žalára v trvaní 1 mesiac pre každého napriek tomu, že v odpore podanom proti svojmu trestnému stíhaniu obžalovaní okrem iného uviedli: „Obžalovací spis tvrdí, že sme boli . . . členmi komunistickej mládežníckej organizácie, ktorá bola v roku 1922 Ministerstvom vnútra rozpustená . . . popierame však rozhodne . . . že naša organizácia bola totožnou s organizáciou rozpustenou . . . Na dôkaz toho, že organizácia komunistickej mládeže . . . je súčasťou strany komunistickej, uvádzame ako svedka K. Gottwalda . . . a poslanca J. Kopeckého . . . najlepším dôkazom toho, že organizácia nie je tajnou, že organizácia mládeže . . . vydáva rad legálnych časopisov ako: Priekopník, Pracujúca mládež na Podkarpatskej Rusi a časopis Fiatal Dolgozó.“⁴²⁾ Pochopiteľne, že menovaní svedkovia, ktorí by boli dokázali legálnosť tejto mládežníckej organizácie, predvolaní na pojednávanie neboli. Buržoázna justícia sa totiž vždy veľmi obávala, aby politický súdny proces neprerástol v hnutie politické, v možnosť poukázať na perzekučné praktiky justičnej praxe, a to práve vtedy, keď vzhľadom na vzrastajúcu hospodársku krízu a podlamovanie sa buržoázneho triedneho panstva v Československu fašizmus sa stáva potenciálne jediným možným riešením ťažkostí pri zachovaní kapitalistickej triedno-vykorisťovateľskej spoločensko-ekonomickej formácie.⁴³⁾

Rast oficiálneho fašistického hnutia rokom 1929 nadobúdala na intenzite. Tieto skryté snahy v časti československej buržoázie boli ochraňované aj súdnou praxou, a pokiaľ niekto na ne poukázal, bol trestne stíhaný v zmysle rozširovania „vraj“ nepravdivej správy so štvavými hanobiacimi účinkami pre republiku.

Dôkazom tohto tvrdenia je aj prípad J. Kovana, ktorý na schôdzi Okresného zastupiteľstva v Košiciach dňa 4. februára 1929 povedal: „Vo veľmi zrýchlenom tempe pokračuje fašizácia štátneho aparátu. Toto fašizovanie dochádza svojho najostrejšieho výrazu v orabovaní politických práv pracujúcich mas.“⁴⁴⁾

⁴²⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 188/1929-B, č. krabice 247.

⁴³⁾ Tým prípad neskončil. Krajský súd v Košiciach 5. januára 1931 mladistvého A. Molnára súdil pre prečin podľa § 17 odst. 1 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. preto, že asi koncom roku 1929 na nahováranie sa prihlásil do organizácie komunistickej mládeže. Dôkazný prostriedok: „ . . . a tiež kupoval časopis Fiatal Dolgozó“ — citované tamtiež.

⁴⁴⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 498/1929-B, č. krabice 248. Krajský súd v Košiciach 26. mája 1930 za prečin podľa § 18 odst. 2, 3 a § 14 odst. 5 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. vyniesol trest odňatia slobody v trvaní 2 mesiacov.

Podobne bol trestne stíhaný Š. Košík za výroky: „V republike československej berú sa teraz proletariátu všetky politické práva a potom príberú sa (buržoázia — pozn. P. M.) na prevrat fašistický. Co robí Gajda, to je len hračka . . . pravý fašizmus koná vláda, keď postupuje proti hnutiu proletariátu . . .“⁴⁵⁾ ktoré predniesol na verejnom zhromaždení komunistickej strany v Sirede nad Bodrogom 1. mája 1929. Krajský súd v Košiciach ho dňa 20. októbra 1930 uznal vinným z prečinu podľa § 18 odst. 2, 3 a § 14 odst. 5 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. a odsúdil na 14 dní žalára. Všetky tieto a podobné prípady upozorňujúce na rast fašistického nebezpečenstva v predmníchovskej republike boli trestne stíhané podľa zákona, ktorý mal obraňovať buržoáznu demokraciu práve pred útokmi reakčnej pravice — fašizmu.

Zo základných občianskych práv a slobôd sa porušovala aj rovnosť občanov pred zákonom. Príslušnosť k robotníckej triede, ale hlavne členstvo v Komunistickej strane Československa, boli dôvodom k triedne zaujatým postojom zo strany československých súdov. Začiatkom hospodárskej krízy, ale hlavne v 30-tych rokoch sa tento „zákonný“ dôvod vyskytoval veľmi často a otvorene.

Možno to vidieť aj v prípade odôvodnenia Krajského súdu v Košiciach k rozsudku, ktorým odsúdil Š. Havelku za to, že v obci Ubľa na oslavu 10-ročného trvania ČSR vylepoval plagáty s nápisom „10 litno je jarmo“. Z odôvodnenia citujem: „... obžalovaný je človek známy ako rečník komunistickej strany, ktorý opätovne robí nepriame narážky a poznámky svedčiace o naprostej neloajalite voči štátnemu zriadeniu a ústave...“⁴⁶⁾

Svojský prístup k odôvodneniu rozsudku zaujal Krajský súd v Košiciach aj v prípade J. Siváka — pekára a člena komunistickej strany — pri jeho odsúdení za prečin podľa § 15 odst. 2 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. v trvaní 8 dní žalára. Korunný a jediný svedok jeho výrokov notár J. Vozur, sedel v druhej miestnosti ako odsúdený rečník, ale aj tak jeho výpoveď bola hodnoverná preto, lebo „... svedok J. Vozur ako úradný orgán iste (podč. P. M.) dával lepšie pozor na výroky prítomných, lebo musel o tom napísať úradnú správu“.⁴⁷⁾

A úradná správa musela byť jednoznačná, teda taká, aká bola potrebná pre odsúdenie robotníka a ešte k tomu člena komunistickej strany. To bol dostatočný dôvod na odsúdenie. Súd ktoréhokoľvek stupňa na ktoromkoľvek území buržoáznej ČSR neúplný dôkazný materiál vedel vhodne upraviť. Hoci sa odsúdení proti takýmto rozsudkom odvolávali na druhostupňové súdy a Najvyšší súd, obyčajne tieto súdne inštalácie, pokiaľ nezvýšili trestnú sadzbu, tak aspoň rozsudok v plnom rozsahu potvrdili. V politickom trestnom súdníctve táto

⁴⁵⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 725/1929-B, č. krabice 250.

⁴⁶⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 814/1929-B, č. krabice 251. Odsúdený bol za prečin podľa § 14 odst. 1 zák. č. 50/1923 Zb. z. a n. na trest žalára v trvaní 3 mesiacov.

⁴⁷⁾ ŠOBA, fond Krajského súdu v Košiciach, Tk 1790/1929-B, č. krabice 258.

skutočnosť sa stala široko zaužívaným precedantom proti revolučnému robotníckemu hnutiu a Komunistickej strane Československa.

Všetky tieto načrtnuté aspekty a prejavy perzekučnej činnosti zložiek štátneho aparátu neznamenajú lokalizovaním zvoleného teritória a časového úseku lokalizáciu záverov. To, čo môžeme dokumentovať na základe archívnych materiálov použitých so špecifikáciou na juhovýchodnú časť východného Slovenska, rozhodne môžeme obsiahnuť sledovaním danej problematiky tak v rámci celého východného Slovenska, Slovenska ako aj republiky. Týmto všetkým je možné dokumentovať charakter predmnichovskej Československej republiky aj ako štátu buržoázneho s formálno-právne síce zakotvenými občanskými právami a slobodami pri ich výraznej triednej aplikácii v neprospech širokých vrstiev pracujúcich mäs.

Судебная апликация закона на охрану республики перед возникновением всеобщего экономического кризиса в восточной Словакии

Петер Мосны

Резюме

Исторический прогресс, достигнутый образованием самостоятельной Чехословацкой республики был ограниченным. Однако национальное освобождение чешского и словацкого народов не означало, что будет справедливо решен вопрос социального положения широких слоев трудящихся.

Определение и закрепление классовой сущности чехословацкого буржуазного государства проявлялось также в области формально-правового понимания и применения основных гражданских прав и свобод. Право граждан на свободу собраний, на свободу мысли, слова, печати, личная свобода, свобода неприкосновенности жилища, свобода обучения и вероисповедания как и другие были закреплены в пятой главе Конституции домюнхенской Чехословакии (конституционный закон № 121/1920 СЗ). Однако это не означало, как об этом свидетельствует практическое применение, что данными правами пользовались в равной мере все, всегда на основе единого применения их содержания. Качество их применения отличалось несколькими факторами.

Свидетельством того, что смыслом Конституции с 1920 г. не было закрепление прав и свобод, которые даже и в деклараторной форме невозможно было реально обеспечить, была сама пятая глава Конституции. Правящая буржуазия считала необходимым напр. в § 113 п. 3 констит. закона № 121/1920 СЗ ясно указать, что обычным законом можно привести ограничения главным образом для собрания вне здания в определенных, установленных случаях. Значит, данная Конституцией предусматриваемая возможность *ipso facto* не могла гарантировать даже в области правовой нормы высшей правовой силы то, что в предыдущих постановлениях содержала и этим в полном объеме исключала обязательные постановления из которых возникла.

Далее необходимо выделить также возможность фактического исполнения данных основных буржуазных гражданских прав и свобод. Отсутствию их материального обеспечения способствовали существующие и укрепляющиеся капиталистические производственные отношения. В их рамках

широкие массы трудящихся вследствие существующего *statu quo ante* в классово-властных диспозициях преимущества буржуазии не имели для этого необходимые экономические предпосылки. Законные границы прокламации и реализации всех основных буржуазных гражданских прав и свобод определял господствующий класс — буржуазия — таким образом, чтобы правопорядок обеспечивал их господство и в будущем.

В Конституции в 1920 г. были закреплены формуляции основных гражданских прав и свобод, которые давали возможность одновременно реализовать даже во время потенциальной угрозы господству буржуазии меры, касающиеся преследования эксплуатируемых масс. Этому способствовало также принятие таких последующих правовых норм, которые дальнейшей разработкой, закрепленных в конституции основных буржуазных гражданских прав и свобод и их аппликацией непосредственно сопровождали судебное, полицейское или административное преследование, направленное в первую очередь на членов революционного рабочего движения и членов Коммунистической партии Чехословакии.

К одной из таких норм относился также закон № 50/1923 СЗ, названный Закон на охрану республики. Вместе с последним в некоторых случаях обострения судебного преследования применялись и некоторые правовые нормы, имеющие характер преследования, перенятых из Австро-Венгрии.

Преследованию, в нашем случае судебному преследованию из области юговосточной области части восточной Словакии подвергалась прежде всего деятельность революционного крестьянства и коммунистов. Данное судебное преследование согласно важнейшему закону о преследовании, согласно закону на охрану республики проявлялось в разных формах, их конкретизация была проведена на основе архивных материалов.

Эти конкретные, явные факты являются примером неустанной деятельности рабочего класса руководимого КПЧ в острой классовой борьбе при достижении поставленной им цели — социализма.